

วิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระอุรุเวลกัสสปเถระ Analyzing the leadership of Phra Uruvela Kassapa Thera

พระปลัดคิวนัฐ ทนันศรี

Phrapalad Siwanat Thanansri

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Lamphun Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author,: phasiwanatt@hotmail.com

Received: 2024-06-12 Revised: 2024-06-24 Accepted: 2024-06-26

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำ และ 2) เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระอุรุเวลกัสสปเถระ เป็นวิจัยเชิงเอกสาร จากการศึกษาพบว่า ผู้นำ หมายถึง หัวหน้า คือ บุคคลที่ถูกเลือกให้มาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มหรือองค์กร ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่จะต้องสร้างความปฏิสัมพันธ์กับบุคคลเพื่อให้บุคลากรในองค์กรนั้นร่วมแนวเดินไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนผู้นำเชิงพุทธ หมายถึง มีความหมายที่คล้ายคลึงกับผู้นำตามตำราวิชาการ แต่จะประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องประกอบ เช่น ผู้นำแบบสัปปุริสธรรม ผู้นำตามหลักพรหมวิหาร เป็นต้น พระอุรุเวลกัสสปเถระเป็นผู้นำในการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเป็นผู้นำในการจัดตั้งองค์กร สามารถมอบหมายหน้าที่ในการปกครองบริหารจัดการบุคลากรเป็นอย่างดี เป็นผู้นำในการใช้อำนาจในการปกครองในองค์กร เป็นผู้นำทางสังคม ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 และท่านยังเป็นผู้นำในด้านการเผยแผ่ศาสนาอย่างเข้มแข็ง

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, พระอุรุเวลกัสสปะ, พระพุทธศาสนา

Abstract

This study constitutes a documentary research with the following objectives: 1) to study the theory of leadership and 2) to analyze the leadership of Phra Uruvela Kassapa Thera. From the study, it is found that a leader refers to a person who is chosen to be the central figure of a group or organization. Lead-

ership qualities signify the behaviors of a leader that must foster relationships with individuals, enabling the members of the organization to move in the same direction. As for Buddhist leadership, it carries a meaning akin to academic leadership but is supplemented by moral and ethical components. Examples include leaders following the principles of Sappurisa Dhamma and leaders adhering to the principles of Brahmavihara 4. Phra Uruvela Kassapa Thera reveals that he was a leader who initiated creative thinking. He played a leadership role in establishing organizations and effectively delegated responsibilities in personnel governance and management. He wielded authority adeptly within the organization, exhibited societal leadership, and embodied the leadership principles of Brahmavihara 4. Moreover, he led in the dissemination of religion be vigorous.

Keywords: Leadership, Phra Uruvela Kassapa, Buddhism

บทนำ

ในองค์กรหนึ่งๆ จำเป็นต้องมีผู้นำเพื่อให้กลไกในระบบการบริหารงานขององค์กรสามารถดำเนินไปสู่จุดหมายที่ตั้งงามได้ ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการบริหาร การจัดการ รวมถึงการริเริ่มการวางแผนการบริหาร กำกับดูแลและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายขององค์กร ในทุกองค์กรจึงจำเป็นต้องมีผู้นำ (พระมหานรินทร์ สุรพลโย, 2564: 19-28) ผู้นำจึงมีความสำคัญดุจเข็มทิศที่จำเป็นสำหรับผู้เดินทางและเสาเข็มที่มีความจำเป็นต่อการสร้างบ้าน อีกทั้งยังผู้สร้างหลักจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม (พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมธธี, 2550: 19) ผู้นำถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของงานและองค์กร สิ่งที่ผู้นำจำเป็นต้องมี คือ ภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งมีความตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นเพื่อให้การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เกิดความสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการอิทธิพลที่ช่วยให้กลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร และยังเป็นผู้ที่ชักนำพาให้ผู้อื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเอาไว้ องค์กรประกอบที่สำคัญของการบริหารงานในองค์กร โดยจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือตัวผู้นำที่จะนำไปสู่ความเจริญรุ่มเย็นเป็นสุข การที่มนุษย์มีสังคมที่จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันมีความต้องการพื้นฐานคือปัจจัย 4 เพื่อการดำรงชีพและจำเป็น

ต้องมีผู้แนะนำสั่งสอนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ตลอดจนเมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขก็จำเป็นต้องมีผู้นำหรือผู้ปกครองที่มีความสามารถในการพัฒนาแก้ไขและนำไปสู่จุดหมายที่ดี (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551: 2)

พระพุทธเจ้าคือแบบอย่างผู้นำที่ดีที่สุดในพระพุทธศาสนา พระองค์มีพระนามว่า นายโก หรือ นายก และวินายโก หรือ วินายก ซึ่งแปลว่า ผู้นำ พระพุทธองค์ตรัสว่า “พระตถาคตเจ้านี้ชื่อว่าเป็นที่พึ่ง คือ กัลยาณมิตรผู้ใหญ่ พึงทราบความที่ตถาคตเจ้านั้นเป็นกัลยาณมิตรอย่างใหญ่หลวงนี้” แสดงให้เห็นว่าผู้นำนั้นเป็นผู้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น สำหรับพระพุทธองค์ก็การทำเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง พระองค์ทรงเป็นผู้ค้นพบมรรคา เป็นผู้รู้ทางสู่จุดหมาย และบอกทางให้แก่ผู้อื่น แปลว่าผู้นำจะต้องรู้จุดหมายชัดเจน และรู้ทางที่จะดำเนินไปสู่จุดหมายนั้น ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบสัจธรรมและยังนำสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ และคุณสมบัติของความเป็นผู้นำของพระพุทธเจ้าก็คือช่วยฝึกฝนให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ จนสามารถพึ่งตนเอง และช่วยตนเองให้พ้นปัญหาไป หรือทำได้สำเร็จบรรลุเป้าหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547: 6-7)

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ธรรมวินัยที่เราบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 216: 164) พระพุทธองค์ไม่ทรงมอบหมายหน้าที่ดูแลปกครองให้แก่ผู้ใด แต่ทรงให้พระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์ เพราะพระธรรมวินัยเท่านั้นที่จะนำพาให้พระพุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่อย่างมีความสุข ดังนั้น ความเป็นผู้นำคือความอยู่รอดขององค์กร ดังเนื้อความที่ปรากฏในพราหฺมัตตชาดก ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำที่มีผลต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพ และสันติสุขไว้ว่า

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจ่าฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 133-136: 184)

พระอรุณลกัษสปะเถระเป็นพระเถระสำคัญของพระพุทธศาสนา เดิมแล้วท่านเกิดในวรรณะพราหมณ์ เมืองพาราณสี แคว้นกาสิ หลังจบไตรเพทแล้วท่านได้ครองชีวิตฆราวาสต่อมาอีกไม่นานก็เกิดความเบื่อหน่าย จึงได้ออกบวชเป็นชฎิลพร้อมกับน้องชายอีก 2 คน คือ พระนทิกัษสปะและพระคยาภิษสปะ ทั้ง 3 ท่านมีบริวารออกบวชตามอีกเป็นจำนวนมาก โดย

อรุเวลากัสสปะมีบริวาร 500 คน นทีกัสสปะมีบริวาร 300 คน และ คยากัสสปะมีบริวาร 200 คน รวมทั้งหมด 1,000 คน ดังเนื้อความที่ปรากฏในอรุเวลปาฏิหาริยิกถาว่า “ชฎิล 3 คน คือ อรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ คยากัสสปะ อาศัยอยู่ที่ตำบลอรุเวลา ในชฎิล 3 คนนั้น อรุเวลกัสสปะ เป็นผู้นำ เป็นผู้ฝึก เป็นเลิศ เป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล 500 คน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 37: 47) ทั้ง 3 ท่าน ได้อธิฐานบวชที่ริมแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอรุเวลาเสนานิคม ถือการทรมานกาย อดอาหาร บูชาไฟ และเลี้ยงงูใหญ่ไว้แสดงอภินิหาร (เสถียร พันธรังสี, 2549: 142-144) ท่านสามารถครองใจประชาชนในยุคนั้นให้เป็นพี่พี่ทางจิตวิญญาณของประชาชน โดยเฉพาะชาวอังคะและชาวมคธเป็นอย่างมาก

อรุเวลากัสสปะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ เพราะท่านเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนในแคว้นมคธ แม้แต่พระพุทธเจ้ายังทรงให้ความสำคัญ ดังจะเห็นว่า ในคราวที่พระองค์เลือกที่จะไปโปรดพระเจ้าพิมพิสารและชาวมคธนั้น พระองค์ได้พิจารณาว่า ควรไปโปรดชฎิลสามพี่น้องก่อน เพราะว่าเมื่อชฎิลสามพี่น้องนับถือพระพุทธองค์แล้ว ชาวมคธก็จะนับถือตามโดยง่าย หลังจากที่พระพุทธองค์โปรดอรุเวลกัสสปะได้แล้ว ท่านได้พาบริวารทั้งหมดไปหาพระพุทธเจ้าและได้อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ความโดดเด่นของท่านทำให้ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในด้านการมีบริวารมาก และได้แสดงบทบาทการเป็นผู้นำเจ้าลัทธิที่ดี แสดงให้เห็นถึงความเป็นภาวะผู้นำของพระอรุเวลกัสสปะที่โดดเด่นเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระอรุเวลกัสสปะเถระ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำ
2. เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระอรุเวลกัสสปะเถระ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) เอกสารหลักที่ใช้คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา รวมถึงปกรณัมวิเสสในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของพระอรุเวลกัสสปะเถระ ประเด็น ความหมาย ลักษณะ ประเภท บทบาทที่ของผู้นำ พร้อมทั้งศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

2. รวบรวมข้อมูลขั้นหัตถิยภูมิ คือส่วนที่เป็นงานนิพนธ์ต่างๆ ไป รวมทั้งเอกสาร งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
3. นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียงและเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง
4. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำ

ผู้นำ หมายถึง หัวหน้า คือ บุคคลที่ถูกเลือกให้มาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มหรือองค์กร ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่จะต้องสร้างความปฏิสัมพันธ์หรือพบปะเจรจากับบุคคลภายในองค์กรหรืออาจจะเป็นบุคคลอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคลากรในองค์กรนั้นเกิดความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีอิทธิพลของผู้นำที่จะเป็นปัจจัยสำคัญในการชักจูงโน้มน้าว เพื่อทำให้้องค์การนั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้น โดยมีความสำเร็จเป็นเป้าหมายสูงสุด

ประเภทของผู้นำสามารถพิจารณาได้ออกเป็น 4 ประเภท (นิติพล ภูตะโชติ, 2557: 233-235) ได้แก่ 1) พิจารณาจากอำนาจ เช่น อำนาจจากตำแหน่ง อำนาจจากคุณสมบัติส่วนตัว และไม่ใช่อำนาจจากตำแหน่งทั้งยังให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

2) พิจารณาจากการปฏิบัติของผู้นำ เช่น เจ้าระเบียบ บงการ จูงใจ ร่วมใจ

3) พิจารณาจากการใช้อำนาจ คือ เผด็จการ ประชาธิปไตย เสรีนิยม

4) พิจารณาจากหลักการ เช่น กฎเกณฑ์ อุดมการณ์ และผลประโยชน์ ซึ่งแต่ละประเภทก็ล้วนมีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกันไป อยู่ที่ยกนำไปใช้ตามสถานการณ์ขององค์กร

บทบาทหน้าที่ของผู้นำนั้นพบว่า ผู้นำต้องวางแผนเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร วางแผนนโยบายต่างๆ จากนั้นมอบหมายหน้าที่ให้แก่บุคลากรในองค์กร ในระหว่างนั้นผู้ควรจะต้องสังเกตการดำเนินงานของผู้ใต้บังคับบัญชา รวมไปถึงการให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แก่บุคลากรในองค์กร สร้างแรงจูงใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง พร้อมทั้งช่วยสนับสนุนให้การขมเขย ยอมรับฟังความคิดเห็น และให้รางวัลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงภาวะผู้นำโดยระบุว่า ลักษณะของผู้นำเชิงพุทธนั้น ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติภายในที่ดี (สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, 2561: 79-94) คือ มีสัปปริสธรรม 7 ประการเป็นเครื่องประกอบ เป็นผู้มั่งคั่งไม่ประมาท เป็นต้น และภายนอกที่ดี คือ มีความเชี่ยวชาญ ในหน้าที่การงานที่ตนนั้นดูแล มีพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา มีระเบียบ

วินัย เป็นพหุสูตร สามารถทำให้ผู้อื่นรักและเคารพ มีปฏิสัมพันธ์เข้ากับผู้อื่นได้ นอกจากลักษณะดังกล่าวแล้วผู้นำต้องมีความสามารถในการดูแลจัดการ บริหาร วางแผน มอบหมายหน้าที่ในองค์กร ใ้หม่งหน้าไปสู่ความสำเร็จอันเป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ ภาวะผู้นำเชิงพุทธแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ผู้นำแบบธรรมราชาที่ใช้ธรรมในการจัดการหรือดูแลปกครอง มีอำนาจที่ประกอบด้วยธรรม และผู้นำแบบเทวราชา ที่หมายถึง ผู้นำที่มีธรรมของเทวตาเป็นเครื่องประกอบ คือ หิริ ความละอายแก่ใจ ที่จะกระทำความชั่วอันได้แก่อกุศลกรรมทั้งหลาย คือ กายทุจริต วจีทุจริต และ มโนทุจริต โอตตปปะ ความเกรงกลัว คือ วิบากแห่งอกุศลกรรม หากกล่าวโดยรวมแล้วเทวราชา คือ ผู้นำที่ละเว้นจากความชั่วทั้งหลาย พร้อมทั้งรู้จักให้ทานรักษาศีลอันเป็นธรรมของเทวตาทั้งหลาย

หลักธรรมสำหรับผู้นำ ประกอบด้วย 1) พรหมวิหาร มีความเมตตาต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ประเสริฐด้วยความกรุณาช่วยเหลือกันในยามทุกข์ ประเสริฐด้วยความยินดีเมื่อเขาได้ดี ประสบผลสำเร็จสิ่งใดสิ่งหนึ่งในชีวิต ประเสริฐด้วยความเป็นที่ไมใจไมเอนเอียงอันเป็นเหตุให้เสียความสมดุลแห่งธรรม 2) อคติ เป็นหลักธรรมที่ผู้นำที่ดีควรละ เพราะไม่ได้เป็นหลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนการเป็นผู้มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ เป็นอุปสรรคต่อผู้นำเชิงพุทธอันเกิดจากความลำเอียง 3) หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่ช่วยเกิดความตระหนัก เห็นเป้าหมาย ศักยภาพในการบริหารจัดการ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ 4) หลักทศพิธราชธรรม เป็นหัวใจสำคัญสำหรับการปกครอง ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ได้หลายองค์กรและหลายระดับ ผู้นำที่ยึดถือหลักทศพิธราชธรรมถือว่าได้เป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มีประสิทธิภาพ เพราะสามารถสร้างความผาสุกภายในองค์กรได้อย่างยั่งยืน และ 5) พละ 4 มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการทำงานที่ดูแลปกครอง สิ่งไหนควรพัฒนา สิ่งไหนให้โทษก็พึงละเว้น จากนั้นมีความเพียรคือ สังเกต ประเมินผล ผลการทำงานในองค์กรอย่างสม่ำเสมอ มีความเมตตา ให้คำชมเชยและรางวัลแก่บุคคลกรที่ทำงานดี เป็นต้น

2. ภาวะผู้นำของพระอรุณเวลกัสสปเถระ

จากการศึกษาพบว่า พระอรุณเวลกัสสปะในอดีตชาติที่กล่าวไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา พบว่า มี 3 ชาติ ได้แก่

1) พระอรุณเวลกัสสปะได้บังเกิดขึ้นในเรือนของผู้มีตระกูลในเมืองหงสาวดี สมัยพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตั้งความปรารถนาในตำแหน่งอันเลิศที่สุดกว่าพระสาวกทั้งหลายฝ่ายมีบริวารมาก แล้วได้ทำกุศลกรรมต่างๆ มีการถวายมหาทานแด่พระภิกษุสงฆ์ซึ่งมีพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นประธานตลอดชีวิต

2) ท่านบังเกิดในสมัยพระผู้มีภาคเจ้าผู้ทรงพระนามว่า พระปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เป็นราชอำมาตย์ (พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า เป็นเป็นกนิษฐภคินีต่างมารดา กับพระปุสส

สัมมาสัมพุทธเจ้า) ในกรุงพาราณสี ได้สมาทานศีล 10 แล้วถวายการอุปัฏฐากพระศาสดาตลอดชีวิต (พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า ตลอด 3 เดือน) ละกายมมนุษย์แล้วจึงได้ไปเกิดในสวรรค์

3) ท่านบังเกิดในกัปที่พระมหานารทกัสสปะโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมี ผลบุญที่ได้สั่งสมมาได้เกิดเป็นพระเจ้าวิเทหราช พระนามว่า พระเจ้าอังคติ ที่มีบริวารมากมาย แต่เป็นมิฉาภิภูริ และต่อมาได้รับการอบรมสั่งสอนจากนารทกัสสปะโพธิสัตว์ จึงละทิฐิอันชั่วช้านั้นได้ แล้วบำเพ็ญกุศลกรรมบถ 10 ให้บริบูรณ์ เมื่อละกายมมนุษย์แล้วจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ (พระมหาประวิน ปวโร (ศรีโย), 2554: 10-13)

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย เอกนิบาตอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า พระอุรุเวลกัสสปะเป็นยอดของเหล่าภิกษุสาวกผู้มีบิรารมากจริงอยู่ พระเถระอื่นๆ บางกาลก็มีบิรารมาก บางกาลก็มีบิรารน้อย ส่วนพระเถระนี้กับน้องชายทั้งสอง มีบิรารประจำเป็นสมณะถึง 1,000 ครั้งละ 2 รูปก็จะเป็นสมณะ 3,000 รูป เพราะฉะนั้น พระอุรุเวลกัสสปะ จึงเป็นยอดของเหล่าภิกษุสาวกผู้มีบิรารมาก คำว่า กัสสปะ เป็นโคตรของท่านปรากฏชื่อว่า อุรุเวลกัสสปะ เพราะท่านบวชในอุรุเวลาเสนานิคม ครั้งพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ แม้ท่านอุรุเวลกัสสปะนี้ก็ถือปฏิสนธิในเรือนสกุล ณ กรุงหงสวดี เจริญวัยแล้วได้ฟังธรรมกถาของพระศาสดา เห็นพระศาสดาทรงสถาปนาภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่ง เอตทัคคะเป็นยอดของเหล่าภิกษุสาวกผู้มีบิรารมาก คิดว่าแม้เราก็คงจะเป็นเช่นภิกษุรูปนี้ในอนาคตกาล จึงถวายมหาทานแด่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข 7 วัน ให้ครองไตรจีวรถวายบังคมพระศาสดา แล้วได้กระทำความปรารถนา ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นยอดของเหล่า ภิกษุสาวกผู้มีบิรารมาก พระศาสดาจึงทรงพยากรณ์ว่า เขาจักเป็นยอดของเหล่าภิกษุสาวกผู้มี บิรารมากในอนาคตกาล พระโคตมพุทธเจ้าในอนาคตกาล

จนผ่านเวลาล่วงพ้นหนึ่งแสนกัป ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ เกิดความเบื่อหน่าย จึงได้บวชเป็นฤๅษี พร้อมด้วยบริวารอีก 1,002 คน เป็นขฤๅลบุชาไฟ ด้วยความเชื่อว่าไฟให้ทั้งคุณและโทษแก่มวลมนุษย์นั้น มีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ และเทพเจ้าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของการให้คุณและโทษอันนั้น ขฤๅลกลุ่มนี้จึงนิยมการบูชาไฟเป็นนิตย เพราะเท่ากับเป็นการบูชาเทพเจ้าแห่งไฟ หรือพระอัคคีเทพนั่นเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544) การที่ท่านบูชาไฟนั้น ทำให้ท่านเป็นที่เคารพนับถือของมหาชนทั้งหลาย และหลงผิดคิดว่าตนนั้นคืออรหันต์ ต่อมาหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่พระธรรม ก็ได้ปราบเมตตาโปรดอุรุเวลกัสสปะด้วยวิธีการต่างๆ จนอุรุเวลกัสสปะสามารถละทิฐิของตนได้ และได้อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา และได้บรรลอรหันตผลพร้อมด้วยบริวารอีก 1,000 คน หลังจากนั้นก็ได้เสด็จตามพระพุทธองค์ไปยังกรุงราชคฤห์ และได้แสดงความเคารพแด่พระพุทธองค์จนทำให้มหาชนทั้งหลายหันมา

นับถือพระพุทธศาสนา พระอุรวลกัสสปะเถระได้แสดงภาวะผู้นำหลากหลายอย่าง สรุปได้ดังนี้

1) ภาวะผู้นำในการในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำของท่านสอดคล้องกับลักษณะของผู้นำที่ของ อรุณ รักธรรม (2540, 15) คือ มีความคิดริเริ่ม (Initiative) ต้องการที่จะปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยไม่ต้องมีคำสั่งและแสดงข้อคิดเห็นที่จะแก้ไขสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้น ดังที่ท่านท่านมีความคิดตั้งใจ ประารถนาที่จะเป็นพระเถระในพระพุทธศาสนา อยู่ในตำแหน่งเอตทัคคะด้านบริหารมาก

2) ภาวะผู้นำในการจัดตั้งองค์กร ภาวะผู้นำของท่านสอดคล้องกับทฤษฎีของยุคล์ (Yukl, 1998 : 12) คือ การวางแผน การจัดองค์การ และทรัพยากร ท่านจัดบุคลากรทั้งหมดออกเป็น 3 กลุ่ม คือ อุรวลกัสสปะดาบสปกครองบริวาร 500 นทีกัสสปะปกครอง 300 และคยาภิ กัสสปะปกครองบริวาร 200 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตั้งลัทธิบูชาขึ้นมา ตามค่านิยมของคนอินเดีย ในสมัยนั้น ท่านได้ใช้แม่น้ำเนรัญชราเป็นทำเลที่ตั้ง ซึ่งถือได้เป็นการจัดการทรัพยากรคนและทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

3) ภาวะผู้นำในการมอบหมายหน้าที่ ภาวะผู้นำของท่านสอดคล้องกับทฤษฎีของยุคล์ (Yukl, 1998 : 12) คือ ชี้แจงบทบาท มอบหมายหน้าที่ อนุญาตให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความรับผิดชอบ และตัดสินใจทำงานต่างๆ สามารถแก้ไขปัญหาและตัดสินใจในเรื่องสำคัญได้ด้วยตนเอง ดังที่ท่านอุรวลกัสสปะได้มอบหมายหน้าที่การดูแลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ท่านอุรวลกัสสปะ ท่านคยาภิ กัสสปะ และท่านนทีกัสสปะ แต่ท่านอุรวลกัสสปะก็ได้อนุญาตให้นทีกัสสปะและคยาภิ กัสสปะสามารถบริหารจัดการบุคลากรภายในกลุ่มได้โดยอยู่ในขอบเขตแนวทางปฏิบัติของขุฉิ

4) ภาวะผู้นำในการใช้อำนาจในการปกครอง ภาวะผู้นำของท่านสอดคล้องกับทฤษฎีของ นิติพล ภูตะโชติ (2556 : 232) ที่ว่าผู้นำแบบใช้พระคุณ ผสมผสานกับผู้นำแบบบิดา มารดาปกครองบุตร มีความระบียบ โดยยึดเอากฎเกณฑ์และอุดมการณ์ของลัทธิเป็นสำคัญ ดังที่ท่านอุรวลกัสสปะได้ให้การดูแลสั่งสอนแก่ลูกศิษย์ในลัทธิ มีการให้กรรมฐาน หลักการ แนวคิด มีการลงโทษตามสมควรแก่เหตุ และยึดหลักการแนวทางในการบูชาไฟเป็นอย่างดี จนหลงคิดว่าท่านเป็นอรหันต์

5) ภาวะผู้นำทางสังคม หลักการของท่านสอดคล้องกับ สตอกคิลล์ (Stogdill, 1974 : 4) คือ ประารถนาจะร่วมมือกับผู้อื่น มีเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและคนอื่นๆ ดังที่ท่านได้ต้อนรับพระพุทธองค์ที่ทรงเสด็จมาขอพักที่โรงบูชาไฟ ได้ดูแลเรื่องอาหารอยู่เป็นประจำ ไม่ได้มีอคติและยังแสดงความอย่างเปิดเผย มิได้จ้องทำร้ายพระพุทธองค์แต่อย่างใด

6) ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 โดยหลักการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของนิติพล ภูตะโชติ (2557 : 233-235) คือ ผู้นำแบบพ่อพระ โดยให้ความช่วยเหลือ มีเมตตาต่อผู้

ได้บังคับบัญชาซึ่งเปรียบเหมือนพ่อปกครองลูก ดังที่ท่านได้ใช้หลักพรหมวิหารในการปกครอง จนทำให้ผู้คนมากมายรักและศรัทธาในตัวท่าน และได้กลายมาเป็นบิรารของท่าน

7) ภาวะผู้นำในการเผยแผ่ศาสนา หลักการของท่านสอดคล้องกับทฤษฎีของ โรเบิร์ต ไครท์เนอร์ (Robert Kreitner, 1961 : 15) คือ ตัวบุคคลที่ปฏิบัติการเป็นผู้นำกลุ่มไม่ได้ เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ แต่มีอิทธิพลที่จะชักจูงให้คนอื่น ๆ เชื่อถือเชื่อฟังความคิดเห็น ดังที่ท่าน ได้ออกมาแสดงความเคารพต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้มหาชนทั้งหลายสิ้นสงสัยในพระพุทธ องค์ และได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานอยู่แคว้นในมคธ หาก ณ ตอนนั้นไม่มีท่านอรุเวลกัสสปะแล้ว การเผยแผ่ของพระพุทธองค์อาจจะไม่สำเร็จผลได้เพียงนี้

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของท่านพระอรุเวลกัสสปะเถระ ผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทผู้นำของท่านนั้นจะโดดเด่นและเห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ในช่วงที่ท่านยังดำรงเพศเป็น ขฤลิชบุชาไฟ เพราะในขณะนั้นท่านถือได้ว่าเป็นผู้นำสูงสุดในเหล่าขฤลิชทั้งหมด เหตุที่ท่านเป็น ผู้นำของเหล่าขฤลิชได้ก็เนื่องจากท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ อยู่ในวรรณะพราหมณ์ซึ่งคนเดียว เชื่อว่าเป็นวรรณะที่สูงส่ง มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาคัมภีร์ทางศาสนาของตน คือ ไตรเพท ซึ่งเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของพราหมณ์ ได้แก่ ฤคเวท ประมวลบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ยชุรเวท (ยชุเพท) บทสวดอันวอนในพิธีบูชาอัญญต่างๆ และสามเวท ประมวลบทเพลงขับสำหรับสวด หรือร้องเป็นทำนองในพิธีบูชาอัญญ ซึ่งน้อยคนนักที่จะได้ร่ำเรียนคัมภีร์เหล่านี้ ด้วยคุณสมบัติของ วรรณะ ตระกูล การศึกษา จึงไม่แปลกใจเลยว่าทำไมท่านถึงได้เป็นผู้นำของเหล่าขฤลิช ส่วนน้อง ของท่านทั้ง 2 คน ก็คงได้ศึกษาร่ำเรียนมาเหมือนกัน แต่ด้วยความที่เป็นผู้น้องจึงให้ผู้ที่เป้นพี่ สุดเป็นผู้นำ ต่อมาเมื่อได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาบทบาทภาวะผู้นำของท่านก็ได้ลดลงไป เพราะมีพระศาสดาที่เป็นผู้นำสูงสุดของพระพุทธศาสนา แต่ท่านอรุเวลกัสสปะก็ยังคงเป็นผู้นำ ของบิรารและมหาชนเฉกเช่นเดิม

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย คือ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ศึกษาจาก อัตชีวประวัติของพระอรุเวลกัสสปะ เป็นภาวะผู้นำที่มีการก้าวข้ามแนวความคิดเดิมอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ได้นำองค์กรและสมาชิกขององค์กรทั้งหมดทั้งรูปแบบเดิมที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนาน เป็นแนวทางใหม่แบบสิ้นเชิง (Absolutely) เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่งใหญ่ในระดับ เมือง ตั้งแต่ผู้บริหารบ้านเมืองจนถึงประชาชนทั่วไป พระอรุเวลกัสสปะเถระจึงเป็นตัวอย่างสำคัญ

ที่สุดที่ได้แสดงออกถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธอย่างชัดเจน ภาวะผู้นำของพระอรุณเวลกัสสปะเถระสามารถแสดงออกเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่รับจากการวิจัย

สรุป

จากการวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระอรุณเวลกัสสปะทำให้เห็นว่า ภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อความเจริญยั่งยืนขององค์กรเป็นอย่างมาก หากผู้นำมีวิสัยทัศน์ดีและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องจะทำให้สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความเจริญได้อย่างแท้จริง พระอรุณเวลกัสสปะมีความโดดเด่นในการเป็นผู้นำ คือ การกล้าที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงองค์กรของตนเองได้อย่างสิ้นเชิง แต่ไม่ใช้การเปลี่ยนแปลงที่ขาดวิจาร์ณญาณ ดังจะเห็นได้ว่า ก่อนที่พระอรุณเวลกัสสปะจะเปลี่ยนความคิดและแนวทางปฏิบัตินั้น ได้มีการทดสอบ ทดลอง เพื่อให้เกิดความมั่นใจในพระพุทธเจ้ามาก่อนแล้ว ต่อเมื่อพิสูจน์ได้แล้วจึงทำการเผยแผ่และชักนำผู้อื่นให้คล้อยตาม และยืนยันในการเปลี่ยนแปลงของตนเองนั้นด้วยตนเอง พระอรุณเวลกัสสปะจึงมีคุณสมบัติและภาวะผู้นำเชิงพุทธที่แสดงออกทั้งการเป็นผู้นำองค์กร การเป็นผู้ปกครอง การใช้อำนาจที่เหมาะสมของผู้นำ ที่สำคัญคือการใช้หลักธรรมในการเป็นผู้นำ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของท่านพระอุรุลกัสสปะเถระ ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่ามียุทธศาสตร์ต่อการนำไปใช้สร้างภาวะผู้นำในระดับต่างๆ จะให้ดีที่สุดคือนำไปประยุกต์ใช้กับพระภิกษุสงฆ์ พระเถระผู้ใหญ่ในวงการพระสงฆ์ไทย เพราะด้วยความที่ท่านอุรุลกัสสปะก็ได้ถือเพศเป็นฤๅษี เป็นนักบวชเช่นกัน จึงมีความเหมาะสมกับพระภิกษุมากกว่าและภิกษุที่เหมาะสมสำหรับแนวคิดที่ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมองว่าเหมาะสมสำหรับพระสายกรรมฐาน พระป่า ดังที่ท่านอุรุลกัสสปะได้ดำรงตั้งอยู่ในพิธีกรรมอย่างมั่นคง มีการจัดการบริหารและแบ่งหน้าที่ออกเป็นกลุ่มๆ ซึ่งแนวทางดังกล่าวอาจจะมีประโยชน์ไม่มากนักน้อย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้เน้นศึกษาไปที่ภาวะผู้นำของท่านอุรุลกัสสปะเท่านั้น แต่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นมีพระเถระมากมายที่มีภาวะผู้นำ ได้แก่ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ เป็นต้น อีกประการเมื่อมีผู้นำที่ดีแล้วก็ต้องมีผู้ตามที่ดีจึงจะทำให้องค์กรนั้นก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอัครสาวกในพระพุทธศาสนา โดยศึกษาประเด็นของภาวะผู้นำ และอัครสาวกที่มีภาวะผู้นำ ซึ่งผลวิจัยที่ได้จะทำให้ทราบหลักการและวิธีการของพระสาวกนั้น อันจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมได้

2) ศึกษาการเป็นผู้ตามที่ดีตามหลักของพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่าใช้ว่าทุกคนจะสามารถเป็นผู้นำที่ดีได้ และผู้นำที่ดีก็เชื่อว่าจะทำให้องค์กรสำเร็จได้หากไม่มีผู้ตามที่ดี โดยเรื่องนี้มุ่งศึกษาประเด็นของการเป็นผู้ตามที่ดีอย่างไร ถึงจะทำให้มีความเจริญก้าวหน้าได้ และทำให้องค์กรเกิดความประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

3) ศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับผู้นำเชิงพุทธ โดยมุ่งศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำตามตำราวิชาการทั้งของไทย และของต่างประเทศ ทั้งนี้จะได้รูปแบบแนวคิดใหม่ที่จะสามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาให้พระพุทธศาสนามีความทันสมัยตามกระแสโลก

บรรณานุกรม

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นิติพล ภูตะโชติ. (2557). **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระมหานรินทร์ สุรปญโญ. (2564). “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาผู้นำ”. **วารสารธรรมวดี**. 2 (2): 19-28.

พระมหาประวิน ปวโร (ศรีโย). (2554). “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระอุรุเวลกัสสปะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมธธี (ศิริพันธ์). (2550). “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรศักดิ์ ชะมารัมย์. (2561). “มิติการประยุกต์ใช้ภาวะผู้เชิงพุทธในการเสริมสร้างศักยภาพทางบริหารงานของผู้บริหารองค์การ : การสะท้อนมุมมองจากการทบทวนวรรณกรรม”. **วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น**. 2 (1): 79-94.

เสฐียร พันธงสี. (2549). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.

อรุณ รักธรรม. (2540). **การพัฒนาและฝึกอบรม: ศึกษาเชิงพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Likert, R. (1961). **New patterns of management**. New York : McGraw-Hill

Stogdill, R. M. (1974). **Handbook of leadership**. New York : The Free Press.